

SCI-CONF.COM.UA

INNOVATIVE DEVELOPMENT OF SCIENCE, TECHNOLOGY AND EDUCATION

**PROCEEDINGS OF V INTERNATIONAL
SCIENTIFIC AND PRACTICAL CONFERENCE
FEBRUARY 15-17, 2024**

**VANCOUVER
2024**

INNOVATIVE DEVELOPMENT OF SCIENCE, TECHNOLOGY AND EDUCATION

Proceedings of V International Scientific and Practical Conference
Vancouver, Canada
15-17 February 2024

Vancouver, Canada

2024

UDC 001.1

The 5th International scientific and practical conference “Innovative development of science, technology and education” (February 15-17, 2024) Perfect Publishing, Vancouver, Canada. 2024. 610 p.

ISBN 978-1-4879-3792-8

The recommended citation for this publication is:

Ivanov I. Analysis of the phaunistic composition of Ukraine // Innovative development of science, technology and education. Proceedings of the 5th International scientific and practical conference. Perfect Publishing. Vancouver, Canada. 2024. Pp. 21-27. URL: <https://sci-conf.com.ua/v-mizhnarodna-naukovo-praktichna-konferentsiya-innovative-development-of-science-technology-and-education-15-17-02-2024-vankuver-kanada-arhiv/>.

Editor

Komarytskyy M.L.

Ph.D. in Economics, Associate Professor

Collection of scientific articles published is the scientific and practical publication, which contains scientific articles of students, graduate students, Candidates and Doctors of Sciences, research workers and practitioners from Europe, Ukraine and from neighbouring countries and beyond. The articles contain the study, reflecting the processes and changes in the structure of modern science. The collection of scientific articles is for students, postgraduate students, doctoral candidates, teachers, researchers, practitioners and people interested in the trends of modern science development.

e-mail: vancouver@sci-conf.com.ua

homepage: <https://sci-conf.com.ua/>

©2024 Scientific Publishing Center “Sci-conf.com.ua” ®

©2024 Perfect Publishing ®

©2024 Authors of the articles

84.	Дзюкевич К. ТРАНСФОРМАЦІЯ ЦИФРОВОГО РИНКУ УКРАЇНИ ЗА ПІДТРИМКИ ЄС	529
85.	Кадол Л. В., Курінний С. В. РЕСУРСОЗБЕРІГАЮЧІ ТЕХНОЛОГІЇ – ЧИННИК ОПТИМІЗАЦІЇ ВИТРАТ В БУДІВНИЦТВІ	532
86.	Кирильчук О. В. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ РИНКУ ІННОВАЦІЙ	536
87.	Козуб В. О., Федорова О. Г. ЕКОНОМІЧНІ ВИКЛИКИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ЕКСПОРТНОГО ПОТЕНЦІАЛУ АГРОСЕКТОРУ УКРАЇНИ	544
88.	Темчишина Ю. Л., Корнієнко Ю. В. УДОСКОНАЛЕННЯ ОБЛІКУ ВИТРАТ НА ОПЛАТУ ПРАЦІ ПРОМИСЛОВОГО ПІДПРИЄМСТВА В СУЧАСНИХ УМОВАХ ГОСПОДАРЮВАННЯ	554
89.	Ткаченко І. П., Марченко В. М. ВПРОВАДЖЕННЯ ІННОВАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ НА ПІДПРИЄМСТВІ АТ «ЕЛЬВОРТІ»	561
90.	Юдіна С. В., Глазунова О. О. МЕТОДИ АНАЛІЗУ ВИТРАТ ТА ПРИБУТКУ ПІДПРИЄМСТВА	566
91.	Якоб Є. Й., Заяць О. І. РОЛЬ ІНТЕРНЕТУ У ТОРГІВЛІ	572

LEGAL SCIENCES

92.	Білінська Л. В. АДВОКАТСЬКА ЕТИКА ТА ФОРМИ ЇЇ ВІДОБРАЖЕННЯ У ПРИВАТНОМУ ЖИТТІ АДВОКАТА	576
93.	Григорчук Т. В., Тимофєєв В. ВПЛИВ РОЗВИТКУ ОЗБРОЄННЯ ТА ВІЙСЬКОВОЇ ТЕХНІКИ НА ОСВОЄННЯ ВОГНЕВОЇ ПІДГОТОВКИ	582
94.	Дігтяр Р. В. РОЛЬ І ЗНАЧЕННЯ ІСТОРІОГРАФІЇ У ДОСЛІДЖЕННІ ПРОЦЕСІВ УКРАЇНСЬКОГО ДЕРЖАВОТВОРЕННЯ XVII – ПОЧАТКУ XX СТ.	587
95.	Кириченко В. М., Березняк В. С. ПОНЯТТЯ ВОЄННОГО КРИМІНАЛЬНОГО ПРАВОПОРУШЕННЯ ЗА НАЦІОНАЛЬНИМ ТА МІЖНАРОДНИМ ЗАКОНОДАВСТВОМ	591
96.	Олійник А. Ю. ГОСПОДАРСЬКО-ПРАВОВА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ СУБ'ЄКТІВ ПІДПРИЄМНИЦЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ	595
97.	Тарабанов О. Ю., Філіпська Н. О. БЕЗПОСЕРЕДНЯ ДЕМОКРАТІЯ ПІД ЧАС ВІЙНИ: ЗА ТА ПРОТИ	604

ЕКОНОМІЧНІ ВИКЛИКИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ЕКСПОРТНОГО ПОТЕНЦІАЛУ АГРОСЕКТОРУ УКРАЇНИ

Козуб Вікторія Олександрівна,

к.е.н., доцент

Федорова Олена Геннадіївна

Аспірант

Харківський національний економічний університет ім. С. Кузнеця
м. Харків, Україна

Анотація: У статті визначено вплив геополітичних та економічних трансформацій на економіку та агросектор України. Проаналізовано негативні наслідки воєнних дій, такі як ускладнення логістики, руйнування ланцюгів поставок та збуту, а також зниження попиту на продукцію. Виокремлено втрати в агросфері та економічні витрати через зменшення експорту та виробництва сільськогосподарських культур. Відзначено ускладнення прогнозування економічного розвитку України внаслідок російське вторгнення.

Ключові слова: економічна стабільність, фінансово-економічні ризики, воєнні наслідки, логістика, ланцюг поставок, економічний розвиток, міжнародні економічні зв'язки, геополітичні трансформації, агросектор, експортний потенціал, конкурентоспроможність.

На сучасному етапі розвиток світового господарства окреслює зростання ролі зовнішньої торгівлі між країнами. За цих умов економічне зростання будь-якої країни залежить, насамперед, від ефективного використання експортних можливостей економіки. Сьогодні аграрний сектор – один із вагомих секторів, який за зростаючого світового попиту забезпечує виробництво конкурентоспроможної експортоорієнтованої продукції. Звідси випливає, що саме аналіз експортного потенціалу аграрного сектору має велике значення в сучасних умовах та формулює актуальність цього дослідження.

За даними Державної служби статистики України, минулого року частка агропродукції у загальному обсягу реалізованих на зовнішньому ринку вітчизняних товарів та послуг становила 41 %. Продукція сільського, лісового та рибного господарства становила 10,6 % валового внутрішнього продукту [1]. В цій галузі працює кожен п'ятий українець, а її розвиток визначено одним з пріоритетних для України, про що зазначено в Національній економічній стратегії на період до 2030 р. [2]. Стратегічна мета розвитку цього сектора економіки нашої країни до 2030 р. – набуття статусу одного з глобальних центрів продовольчої безпеки та завоювання лідерських позицій на світовому ринку з постачання продуктів харчування з високою доданою вартістю і технологічно інтенсивних сервісів для агросектора [3]. Зазначені виклики, з якими зіштовхнулись вітчизняні підприємства, зокрема й аграрні, створили низку проблем та перешкод для подальшого успішного розвитку не лише українського агропродовольчого ринку, а й світового, на якому Україна була і залишається активним гравцем. Відтак, дослідження тенденцій та перспектив розвитку аграрного сектора України в умовах глобальних флуктацій та пошук шляхів адекватних рішень та інструментів для відповіді на них задля забезпечення збереження позицій України на міжнародних продовольчих ринках є надзвичайно актуальним.

Макроекономічна стабільність, розуміння та можливість прогнозування загальних тенденцій змін зовнішнього і внутрішнього середовища є одними з головних детермінант успішного ведення бізнесу та сталого економічного розвитку суб'єктів господарювання будь-якої країни. Проте повномасштабне вторгнення РФ у лютому 2022 р. на територію суверенної України не просто порушило усталений порядок і принципи функціонування вітчизняних підприємств, а зумовило хаос у поточних та стратегічних планах їхньої діяльності, підвищило до максимуму фінансово-економічні ризики та звело нанівець позитивні очікування змін після пандемічної кризи, спричиненої коронавірусною інфекцією COVID-19 у 2020–2021 рр.

Наслідками воєнних дій для українського бізнесу стало ускладнення

логістики, руйнування ланцюгів постачань та збуту, зниження попиту на продукцію, нестача сировини та працівників, часткове або повне припинення роботи частини підприємств, а також фізичне знищення низки товаровиробників, у тому числі й аграрних. На думку А. Мазаракі, Т. Мельник, росія через війну завдала українській економіці удару, який можна порівняти з руйнуваннями у Другій світовій війні [4]. Західні експерти вже констатують невтішні показники розвитку України. За оцінками Світового банку, обсяги ВВП України у 2022 р. скоротилися на 45,1 % [5], експерти ж Economist Intelligence Unit Limited оцінюють таке зменшення більш ніж на 46 % [6]. Довгострокові наслідки оцінити наразі важко, оскільки бойові дії на території країни тривають. До російського вторгнення Міністерство економіки України очікувало, що у 2022–2024 рр. вітчизняна економіка розвиватиметься завдяки прискоренню економічного зростання [7], в тому числі, зростання експорту товарів і послуг. Саме експорт є одним з головних засобів сприяння економічному зростанню та інструментом активізації наявних та потенціальних конкурентних переваг національних товаровиробників на світових ринках. За базовим сценарієм, показники динаміки обсягів національного експорту мали збільшитись на 6,5 % у 2022 р., на 7,7 % у 2023 р. та на 7.9 % у 2024 р. [7]. Однак пандемія COVID-19 та війна України з рф, які можна вважати найбільшими викликами XXI століття, внесли корективи в економіку нашої країни та реалії життя пересічних українців і всього світу [6].

Геополітичні та економічні трансформації диктують вітчизняним товаровиробникам потребу у поступовій інтеграції до сучасної системи міжнародних економічних зв'язків, а також залучення іноземних інвестицій у господарські процеси аграрного бізнесу України. Сприяння розвитку діяльності аграрних підприємств на внутрішньому та зовнішньому ринку зумовлено підписанням Угоди про асоціацію між Україною та Європейським Союзом. Міжнародні домовленості забезпечують не лише зростання попиту на сільськогосподарську продукцію, а й стимулюють зростання потенціалу вітчизняних товаровиробників щодо збільшення обсягів виробництва

експортоорієнтованої продукції. Завдяки вдалому геополітичному розташуванню та сприятливим кліматичним умовам Україна є однією із держав, яка має потужний експортний потенціал розвитку аграрного сектору. Однак російська військова агресія цілеспрямовано підриває економіку нашої держави шляхом руйнації виробничих підприємств, окупації територій та блокування вітчизняного експорту. Для підняття економіки країни доречно звернути увагу на антикризові системи управління та нарощування експорту конкурентоспроможної сільськогосподарської продукції.

У щорічному інфографічному довіднику «Агробізнес України під час війни» зазначено, що через військову агресію вітчизняний агросектор зазнав непрямих втрат в сумі 34,25 млрд дол. США, зокрема: логістика та зниження цін на експортно-орієнтовані товари – 18,5 млрд дол. США; зниження виробництва сільськогосподарських культур – 11,2 млрд дол. США; втрати через зменшення урожаю озимих у 2023 р. очікуються у сумі 3 млрд дол. США; підвищення виробничих витрат – 0,9 млрд дол. США; зменшення виробництва продукції тваринництва – 0,3 млрд дол. США [8]. Країна-агресор створила також значні економічні проблеми для громадян України, змусила багатьох громадян покинути власні домівки та робочі місця, перетворившись на біженців. Споживча інфляція в Україні значно пришвидшилася. За оцінками Міністерства економіки, ВВП України у 2022 р. скоротився на 30,4 %, що є найбільшим падінням за новітню історію України [3].

Українська економіка змогла уникнути найбільш негативних та песимістичних сценаріїв, які прогнозували на початку війни, завдяки національному супротиву, безпрецедентній підтримці країн-партнерів, антикризовим заходам кожного підприємця та адаптованості українців до суворих викликів. Оцінюючи стан аграрного експорту за період військової агресії з березня 2022 р. до березня 2023 р. слід відмітити, Україна відвантажила 54,6 млн тонн зернових, зернобобових, олійних культур та продуктів їх переробки. Із них – 23,4 млн тонн кукурудзи та 12,2 млн тонн пшениці. Третє місце посідає олія соняшникова – 4,3 млн тонн [7] (табл. 1).

Таблиця 1

**Динаміка експорту з України зернових,
зернобобових та борошна, тис. тонн**

Товарний асортимент	2020– 2021 рр.	2021/2022 МР		2022/2023 МР	
	Всього	Всього	в тому числі: у березні	Всього	в тому числі: у березні
Зернові та зернобобові, всього	42461	44895	1380	37382	5085
пшениця	16029	18399	307	12761	1423
ячмінь	4146	5641	5	2267	217
жито	6,5	161,9	0	17,4	1
кукурудза	21588	20394	1063	22035	3431
Борошнопшеничне, тис. тонн	111,0	66,9	0,3	109,9	14,9
Борошно інше	1,1	1,5	0	4,3	0,3
Борошно разом у перерахунку на зерно	112,1	91,2	0,4	152,3	20,3
Експорт разом (зерно + борошно)	42610	44986	1380	37534	5105

Джерело: сформовано автором за офіційними даними Міністерства аграрної політики та продовольства України [10]

За даними таблиці 1 можна зазначити, що експорт з України деяких зернових, зернобобових культур та борошна був значно більший у 2021–2022 рр. порівняно із 2022–2023 рр., зокрема: експорт пшениці станом на березень 2023 р. зменшився на 5638 тис. т, ячменю – 3374 тис. т, жита – 144,5 тис. т., що є негативним результатом для більшості аграрних підприємств. Однак експортні показники кукурудзи зросли на 1641 тис. т, а також пшеничного борошна – 43 тис. тонн. [10]. Не зважаючи на те, що в перші дні після вторгнення РФ в Україну, експортні поставки продукції через порти Миколаєва, Південної Одеси, Чорноморська, Маріуполя та Бердянська припинилися, українським підприємцям вдалось виконати переважну більшість міжнародних контрактних зобов'язань. Завдяки наявному потенціалу складських приміщень у центральних, південних та західних регіонах України вдалось зберегти зернову продукцію. Логістичні зв'язки щодо експортно-імпортних операцій в перші місяці вторгнення виконувались автомобільним та

залізничним транспортом, однак дані транспортні перевезення мали досить високу собівартість. Згодом, переважну частину зернових культур, яку зберігали на елеваторах України почали вивозити морським сполученням.

Впродовж останніх років в результаті економічної кризи, пандемії коронавірусної хвороби та затяжних військових дій обсяги виробництва продукції тваринництва значно скоротилися, натомість зросли витрати на утримання тварин, а також динамічно збільшилась собівартість одиниці продукції. Виробництво традиційних видів продукції тваринництва для аграріїв стало економічно не вигідним. За даними Мінагрополітики, через військові дії втрачено 15–20 % поголів'я великої рогатої худоби, свиней і птиці. Найбільше постраждали товаровиробники Чернігівської, Харківської, Сумської, Київської, Донецької, Луганської, Миколаївської, Херсонської, Запорізької областей [8]. Не зважаючи на військову агресію у 2022–2023 рр., галузь тваринництва продовжує розвиватися та забезпечувати населення дієтичними, вітамінізованими і висококалорійними продуктами харчування, а також здатна забезпечити експорт конкурентоспроможної продукції за кордон.

Поряд із внутрішніми засадами пошуку можливостей реалізації товару за кордон, вітчизняні товаровиробники отримали і потужну міжнародну підтримку. Важливою перевагою національних аграріїв під час експорту стало надання квот на певні види продукції. ЄС скасувавши митні бар'єри та квоти на експорт товару забезпечив підтримку економіки під час війни в Україні. Це дало певний поштовх аграрним компаніям розвивати не лише галузь рослинництва, а й тваринництва [8]. За поточний рік значно збільшилась кількість підприємств-виробників продуктів тваринного походження, що мають право експорту своєї продукції на територію ЄС – до 432, що на 53 більше, ніж було на початок 2022 р. [9].

У 2022 р. Україна відкрила дванадцять нових ринків для експорту продукції сектору тваринництва та відповідно отримала 22 міжнародні ветеринарні сертифікати на експорт продуктів українських агрокомпаній. Згідно міжнародних домовленостей вітчизняним аграріям надано дозвіл на експорт

м'ясних напівфабрикаті (Албанія), м'яса птиці та продуктів із неї (Канада), столових яєць (Пакистан), молока та молочних продуктів (Домінікана та Кенія), равликів для споживання (Грузія), декоративної прісноводної риби, живих кроликів (Ізраїль), інкубаційних яєць (Сербія), та інших видів продуктів (Північна Македонія, Сінгапур, Туреччина, Чорногорія) [2]. Представники Української асоціації аграрного експорту, оцінюючи обсяги поставки м'ясної продукції за кордон стверджують, що у 2022 р. Україна експортувала удвічі більше (21,8 млн дол. США) готових та консервованих м'ясних продуктів порівняно із попереднім роком, м'яса та субпродукті на 9 % (925 млн дол. США), м'яса птиці на 19 % (853 млн дол. США). Однак обсяги замороженої яловичини зменшились на 40 % (69 млн дол. США), а також експортні поставки ковбас на знизились 58 % (2,9 млн дол. США) [12]. Молочний сектор має як позитивні так і негативні прояви зовнішньоторговельного обороту. Виторг від експорту молокопродуктів у 2022 р. досягнув 251 млн дол. США (на 41 % більше показників 2021 р.). В розрізі 151 продуктових складових молочної галузі, слід відміти експортний приріст на 57 % сухого та згущеного молока (90 млн дол. США), 56 % – олії та молочних паст (82 млн дол. США), 58 %-сирів (42 млн дол. США) та не згущеного молока і вершків (16 млн дол. США) [12]. У Держпродспоживслужбі наголошують, що позитивна динаміка у збільшенні кількості українських експортерів на європейський ринок є надзвичайно важливою в умовах отриманого Україною статусу країни-кандидата на вступ до ЄС [2]. Основними імпортерами української аграрної продукції були Китай, Індія, Єгипет, Туреччина, Індонезія, низка європейських країн, зокрема членів Європейського Союзу.

Попри військову агресію Україна залишилася одним з гарантів забезпечення продовольчої безпеки у світі. Тому держава має надалі стимулювати розвиток галузей рослинництва і тваринництва, а товаровиробники розширювати асортимент власної конкурентоспроможної продукції. Серед потенційних векторів удосконалення експортного потенціалу доцільно виокремити такі: забезпечення умов для проведення аграріями всього

необхідного комплексу польових робіт та відбудова тваринницьких комплексів; оптимізація системи страхування, дотування, кредитування аграрного бізнесу, який працює в умовах війни; прозорість митно-тарифної політики та узгодженість сприятливих позицій ЄС щодо відкриття власних ринків для конкурентоспроможної української продукції; залучення інвестиційних ресурсів не лише у виробничі сегменти аграрного бізнесу, а й активізація розвитку вектору переробної промисловості сільськогосподарської продукції.

Таким чином, рф цілеспрямовано підриває економіку України шляхом блокування вітчизняного експорту. Після практично тотального економічного провалу в березні 2022 р., коли 87 % бізнесу в Україні де-факто зупинили свою діяльність, зараз цей показник, незважаючи на перебої з енергопостачанням і ракетні обстріли, які тривають навіть у тилу знизився до 25 %. У досліджуваному період спостерігалось суттєве зниження виробничого потенціалу експортоорієнтованих секторів аграрної економіки та руйнація логістичних шляхів транспортування продукції за кордон. Локалізація і подолання негативного впливу кризових явищ на експортну діяльність суб'єктів АПК можлива за умови швидкого звільнення усіх територій України від російської окупації, розмінування забруднених та включення в господарський обіг невикористовуваних сільськогосподарських земель, відродження аграрного ресурсного потенціалу і зруйнованих потужностей на сучасній інноваційно-технологічній базі.

Стратегія економічної трансформації передбачає як поступову інтеграцію вітчизняних підприємств до системи міжнародних економічних зв'язків, так і залучення іноземних партнерів до діяльності в Україні. Головним напрямком на шляху інтеграції країни до світового господарства є стабілізація зовнішньоекономічної діяльності України, формування оптимального збуту продукції вітчизняних аграріїв на зарубіжних ринках і забезпечення товарів критичного імпорту в необхідному обсязі. Україна має надалі розвивати галузі рослинництва і тваринництва та розширювати експортний асортимент сільськогосподарської продукції за дотримання усіх санітарних та

фітосанітарних вимог. Інвестиційні ресурси доцільно спрямувати на модернізацію матеріально-технічної бази підприємств, які значно відстають від прогресивного розвитку харчової індустрії, усунення вузьких місць і заміну ручних та напівавтоматизованих технологій в агропродовольчих ланцюгах тощо. Виявлення сучасних аспектів зовнішньоекономічної діяльності аграрних підприємств України дозволить вийти на нові ринки та розширити асортимент продукції.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ:

1. Уряд схвалив прогноз економічного і соціального розвитку України на 2022-2024 роки. Міністерство економіки України. URL: <https://www.kmu.gov.ua/news/uryadshvaliv-prognoz-ekonomichnogo-i-socialnogo-rozvitku-ukrayini-na-2022-2024-roki> (дата звернення: 20.07.2022).
2. Державна служба статистики України. Офіційний сайт. URL: <https://www.ukrstat.gov.ua>.
3. Вектори економічного розвитку. Національна економічна стратегія 2030. URL: <https://nes2030.org.ua/docs/doc-vector.pdf> (дата звернення: 23.07.2022).
4. Мазаракі А., Мельник Т. Світове господарство: виклики російсько-української війни. Scientia Fructuosa, 143(3), 4-35. [https://doi.org/10.31617/visnik.knute.2022\(143\)01](https://doi.org/10.31617/visnik.knute.2022(143)01) (дата звернення: 20.07.2022).
5. War in the Region. Europe and Central Asia Economic Update. Office of the Chief Economist. Spring 2022. World Bank Group. URL: <https://www.worldbank.org/en/region/eca/publication/europe-and-central-asia-economic-update> (date of access: 20.07.2022).
6. Assessing the impact of war on G7 economies, Russia and Ukraine. EIU. Global economic outlook 2022. URL: <https://onesite.eiu.com/campaigns/impact-of-war-ong7-economies-russia-and-ukraine> (date of access: 20.07.2022).
7. Уряд схвалив прогноз економічного і соціального розвитку України на 2022-2024 роки. Міністерство економіки України. URL: [https://www.kmu.gov.ua/news/uryadshvaliv-prognoz-ekonomichnogo-i-socialnogo-rozvitku-ukrayini-na-](https://www.kmu.gov.ua/news/uryadshvaliv-prognoz-ekonomichnogo-i-socialnogo-rozvitku-ukrayini-na-2022-2024-roki)

2022-2024-roki (дата звернення: 20.07.2022).

8. Агросектор України під час війни – інфографічний довідник за 2023 рік. Режим доступу: <https://agropolit.com/spetsproekty/1003-agrosector-ukrayini-pidchas-viyni--infografichiy-dovidnik-za-2023-rik> (дата звернення 10.04.2023).

9. Доцюк С. Сучасні аспекти зовнішньоекономічної діяльності аграрних підприємств України. Економіка та суспільство. 2022. Вип. 39. Режим доступу: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2022-39-21><http://www.ukrstat.gov.ua/> (дата звернення 29.03.2023).

10. Експорт з України зернових, зернобобових та борошна. Офіційний сайт Міністерства аграрної політики та продовольства України. Режим доступу: <https://minagro.gov.ua/investoram/monitoring-stanu-apk/eksport-z-ukrayini-zernovih-zernobobovih-ta-boroshna> (дата звернення 29.03.2023).

11. Гамалій І. Минулого року Україна відкрила 12 нових ринків для експорту продукції тваринництва. Дорослий погляд на світ. Режим доступу: https://lb.ua/economics/2023/01/30/minulogo_roku_ukraina_vidkrila_12.html (дата звернення 10.04.2023).